

ואפשר שיטה. וכע"ז פירש ר"י מלוניל, ע"ש במה שהוסיף.

לפ"ד מוכח שיסוד הדין הוא מצד מלאכת שבת, מדכתבו שהחשש שיטה הוא חשש ברור, ובודאי יבוא להטות. אמנם יש מהראשונים [תורי"ד וריטב"א, וכ"כ הט"ז (סג-ד)] שלא פירשו כדבריהם, אלא פירשו באופנים אחרים, כדבאנו בחלק הציונים, ובשיטתם שייך לומר דס"ל כצד ב'. וכך י"ל בדעת הרוקח וסיעתו.

חלב מהותך וכו' שנתן לתוכן שמן משום חלב מהותך וכו' שלא נתן לתוכן שמן היא גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה, הראשונים נחלקו מהו הטעם שאסרו לתת שמן לתוכן, והא הוי גזירה לגזירה, שמא ידליק בעינייהו, ושמא יטה, יש מהראשונים [תוס' (כד. סוד"ה גזירה) רא"ש (נפסקי ונמוס' כאן) ותוס' ישנים] שפירשו דאם ידליק בעינייהו בודאי יטה, לפי שאינו דולק יפה, וע"כ ל"ה גזירה לגזירה. וכן דקדק נהר שלום (סג-ג) בל' רש"י שכתב "שאינן נמשכין ואתי להטות", ול"ק

סימן כה

בענין אם כבתה זקוק לה

דף בא.:

ביאור הנידון בדיון כבתה

(ב) נקדים לברר מהו הנידון האם כבתה זקוק לה. ח"י החת"ס (ד"ה על) פירש דפליגי בגדר מצות הדלקת נר חנוכה, האם המצוה היא להדליק, דהיינו לעשות את מעשה ההדלקה, וע"כ אם כבתה אינו זקוק לה, כיון שכבר קיים את המצוה ע"י מעשה ההדלקה, א"ד המצוה היא שהנר יהיה דלוק, דהיינו לעשות שהתוצאה תתקיים, שהנרות יהיו דלוקים בשיעור הנדרש.

ביאור שיטת הרמב"ן

לפ"ז מבוארים דברי הרמב"ן, דבשבת לכו"ע כבתה אין זקוק לה, כיון שרבנן לא תיקנו שגדר המצוה הוא שהנר יהיה דלוק, משום שא"א לצוות על האדם שהנר יהיה דלוק, כיון שאין ביכולתו להדליק את הנר בשבת, ובהכרח גדר המצוה הוא לעשות את מעשה ההדלקה מבעוד יום.

אולם יש להעיר דלכאורה זהו דוחק לומר שגדר המצוה של הדלקת נר חנוכה בע"ש שונה מגדר המצוה של הדלקת נר חנוכה בחול. אמנם ח"י החת"ס פירש כרמב"ן [מדנפשיה], למרות שפירש כפירוש הנ"ל. מוכח שנמט שאין זה דוחק.

דיון כבתה בשבת – פלו' הראשונים

(א) גמ': "אר"ה פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול, אמר רבא מ"ט דר"ה קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה". הראשונים הקשו מנא ליה לרבא דהטעם שאין מדליקין בשבת משום שמותר להשתמש לאורה, דלמא הטעם שאין מדליקין בשבת הוא משום דסבר כבתה זקוק לה, ואינו יכול להדליקה בשבת.

הרמב"ן תירץ שבשבת לכו"ע כבתה אין זקוק לה, כיון שאינו יכול בשבת להזקק לה, ואין לך בה אלא מצות הדלקה בלבד. וכ"כ ח"י החת"ס (ד"ה על).

ש"ר [תוס' תורא"ש רשב"א (נפ"א) ר"ן (נמי ונשיטה) ריטב"א פ' הרי"ד והמאירין] לא תירצו כרמב"ן, אלא תירצו תירוצים אחרים, כדבאנו בחלק הציונים, ומוכח דס"ל דגם בשבת פליגי האם כבתה זקוק לה. וכן הוכיח הרמב"ן מדברי הרי"ף שכתב שראית הגמ' שכבתה אין זקוק לה הוא מדקאמר מדליקין בהן בשבת, ומוכח שגם בשבת פליגי האם זקוק לה. וצ"ב במאי פליגי.

לחזור ולהדליק. ויש לדקדק כדבריו מהא דקאמר דפליגי האם "זקוק לה", או "אין זקוק לה", ול"ק דפליגי האם חייב להדליק או אינו חייב להדליק, משום שלכו"ע אינו חייב להדליק, אלא רק ישנה מצוה בעלמא להדליק.

בביאור ד"ל דכיון שמטרת המצוה ועניינה הוא לעשות פרסומי ניסא, ע"כ אם כבתה איכא מ"ד שישנה מצוה בעלמא לחזור ולהדליק, כדי לקיים את עניין המצוה.

לפ"ז מבוארת דעת ש"ר, דאף בשבת פליגי האם כבתה זקוק לה, ואף שאינו יכול לחזור ולהדליק, מ"מ עליו להכין נר כזה שלא יכבה, כדי לקיים את ענין המצוה, ול"ש לטעון את טענת הרמב"ן שא"א לצוות ציווי שאין ביכולתו לקיימו, כיון שאין זה ציווי וחיוב שהנר יהיה דלוק, אלא זהו עניינה ומטרתה של המצוה, וע"כ שייך שיתקיים ענין זה גם בשבת, ונפק"מ שלכתחילה יכין נר כזה שבודאי לא יכבה.

ברעת הרמב"ן מבואר דפליגי האם יש חיוב להדליק מעיקר הדין. וכ"כ מהרש"ל (רי"ס פה) "כבתה אין זקוק לה היינו לחיוב, אבל הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק, דלא גרע מן המהדרין", מבואר שלכו"ע יש ענין לחזור ולהדליק, ונחלקו האם יש 'חיוב' להדליק.

וב"מ בדברי הרשב"א (שו"ת ח"א סי' תקלט) שכתב דאינו חוזר ומברך, לאחר שכתב שכבתה אין זקוק לה, משמע שלמ"ד זקוק לה חוזר ומברך, כדכתב שד"ח, מוכח שחייב מעיקר הדין לחזור ולהדליק, וע"כ חוזר ומברך.

וב"מ ממש"כ הראשונים [רש"י ר"י מלוניל רשב"א ריטב"א ר"ן (נח"י שיעה ופי') ואו"ז (הל' מנחה סי' שצג), וכע"ז כתב המאירין] שהטעם שאסור להדליק בפתילות ושמונים המוזכרים במתני' הוא משום דחיישינן שיכבה, ופשע ולא מתקן לה, מבואר שישנו חיוב מעיקר הדין לחזור ולהדליק, וע"כ חיישינן שלא יחזור וידליק.

עלה בידינו שהראשונים נחלקו בביאור מ"ד כבתה זקוק לה. האם זהו חיוב גמור. מעיקר דין

יש לדקדק בדברי הרמב"ן שכתב "שבשבת לד"ה אין זקוק לה ואין לך בה אלא מצות הדלקה בלבד", משמע שבחול ישנה מצוה נוספת מלבד מצות הדלקה, והיינו מצוה שהנר יהיה דלוק, ואם יכבה יחזור וידליקנו. לפ"ז לכו"ע גדר מצות הדלקת נר חנוכה הוא לעשות את מעשה ההדלקה, אלא שנחלקו האם ישנו דין נוסף, שהנר יהיה דלוק, וע"כ אם כבתה זקוק לה, א"ד אין דין נוסף, וע"כ אם כבתה אינו זקוק לה.

וב"מ בדברי בית אפרים (או"מ סי' סג) שכתב "למ"ד כבתה זקוק לה זהו חיוב אחר שהטילו חכמים שיהיה דולק והולך עד שתכלה רגל וכו' ומ"מ אם לא חזר והדליק וכו' הברכה חלה", מבואר שזהו דין נוסף שהנר יהיה דולק, וע"כ הברכה הא' לא היתה לבטלה, כיון שקיים את הדין לעשות את מעשה ההדלקה. שו"ר שכ"כ השפ"א שבחול ישנן ב' מצוות, ובשבת מצוה א', וכתב שאפשר שכ"ה ^[אוצר החכמה] כוונת הרמב"ן.

לפ"ז יתפרשו דברי הרמב"ן, דבשבת לכו"ע אין דין נוסף שהנר יהיה דלוק, אלא רק להדליק את הנר, כיון שאינו יכול לקיים את המצוה שהנר יהיה דלוק, ולחזור ולהדליק אם כבתה. והשתא צ"ב במאי פליגי ש"ר. וי"ל בתרי אנפי:

ביאור שיטת ש"ר

א' ס"ל שלמ"ד כבתה זקוק לה גדר המצוה הוא שהנר יהיה דלוק, ואינו דין נוסף על המצוה, אלא רק זהו דין המצוה, וע"כ ס"ל שלא מסתבר לומר שגדר מצות הדלקה בחול שונה מע"ש, כנ"ל.

ב' לגבי הדלקה בחול פירש רש"י "הלכך צריך לכתחלה לעשות יפה" וכו', ולגבי הדלקה בשבת פירש רש"י "הלכך בשבת אסור שמא יטה" וכו', ופירש מהרש"ל (מנחת שלמה) "אבל בחול אין כאן איסור ממש אלא שלכתחלה יעשה יפה", וביאר מהר"ם בנעט שהדין שאם כבתה זקוק לה אינו אלא מצוה בעלמא, ולא עיקר המצוה. וכ"כ הפמ"ג (משנ"ז מרעג-ה) בדעת הטור, ע"ש בראיתו.

מבואר שמעיקר הדין לכו"ע אם כבתה אין זקוק לה. ונחלקו רק האם יש מצוה בעלמא

אולם בדברי הרשב"א והר"ן א"א לפרש כפירוש הנ"ל, דהא נתבאר בדבריהם שישנו חיוב לחזור ולהדליק, ובכל זאת חלקו על הרמב"ן, ונקטו שגם בשבת פליגי האם זקוק לה, מוכח שרבנן לא חילקו בין שבת לחול, ותיקנו שגם בשבת זקוק לה, למרות שבפועל אינו יכול להדליק, ונפק"מ שלכתחילה יכין נר שבודאי לא יכבה.

ההדלקה, דגדר מצות הדלקה הוא [גם] שהנר יהיה דלוק, ולא [רק] להדליק את הנר, ולפ"ז בשבת ל"ש הך גדר, כיון שא"א לצוותו שהנר יהיה דלוק, הואיל ואין ביכולתו לחזור ולהדליקו, א"ד אין זה חיוב, אלא מצוה בעלמא, וע"כ גם בשבת קיים עניין זה, להדליק לכתחילה נר שבודאי לא יכבה.

יחסי' 4567'123

סימן כו

בענין תחילת זמן הדלקת נר חנוכה

דף כא:

גדול אמרו היכא דלא אפשר שאני". מבואר שישנו חילוק בין זמן ההדלקה בע"ש לשאר הימים, דבע"ש זמן ההדלקה הוא לפני השקיעה, כיון שא"א להדליק בשקיעה, ובשאר ימים זמן ההדלקה הוא בשקיעה, ואין הוכחה מזמן ההדלקה בע"ש, לזמן ההדלקה בשאר הימים, כיון דהיכא דלא אפשר שאני. וכ"כ תרוה"ד (ס' קצ) מהרש"ל (ס' פה) וחי' החת"ס (ד"ה ואל) דמעיקרא תיקנו שזמן ההדלקה בע"ש שונה מחול, כיון שבע"ש א"א להדליק בשקיעה.

מבואר שהראשונים נחלקו האם ישנה הוכחה מע"ש, שזמן ההדלקה הוא לפני השקיעה, א"ד שאני ע"ש שאי אפשר בענין אחר, וע"כ זמן ההדלקה הוא לפני השקיעה, ואין להוכיח מע"ש לשאר ימים. וצ"ב במאי פליגי.

ביאור פלוגתת הראשונים

(ב) הראשונים הנ"ל נחלקו האם אפשר להדליק לפני השקיעה, כדכתבו הרשב"א והר"ן בתחיל"ד, וכדכתב הריטב"א, א"ד א"א להדליק לפני השקיעה, כדכתבו הרשב"א והר"ן בדעת הבה"ג. וכ"כ הכל בו (ס' מד) שאם רצה להדליק אינו מברך, וכ"ה דעת הרי"ף, כדכתב חלקת בנימין, וכן מבואר ברמב"ם (מנוכה ד-ה), כדכתב הב"י (סו"ס מעצ). וצ"ב מהו הנידון האם אפשר להדליק סמוך לשקיעה. וי"ל בתרי אנפי:

פלו' הראשונים האם חול דומה לע"ש

(א) גמ': "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק", הראשונים נחלקו האם אפשר להקדים להדליק לפני השקיעה: הרשב"א כתב "מסתברא דלאו עכובא היא לומר דקודם לכן אם רצה להדליק אינו מדליק, דהא ודאי אלו רצה להדליק מדליק סמוך לשקיעת החמה דהא איכא פרסומי ניסא וכו' אלא דעיקר מצותה לחייבו להדליק אינה אלא משתשקע החמה, והראיה הדלקת נר חנוכה בע"ש דע"כ מקדים עם חשכה" וכו'. מבואר שהרשב"א הוכיח מהא דמדליק בע"ש לפני השקיעה, שזמן ההדלקה בכל יום הוא גם לפני השקיעה, אלא ש"עיקר המצוה" הוא מהשקיעה. וכ"כ הר"ן (נפ"י) הריטב"א וצרור החיים (ו-ג).

ואף בדעת הבה"ג דס"ל שדוקא קאמר משתשקע החמה, פירשו הרשב"א והר"ן דס"ל שגם בע"ש מדליק משתשקע החמה, כיון דס"ל שבין השמשות לא מתחיל בשקיעה הא', אלא בשקיעה הב'.

אולם המאירי (סוד"ה אסר) כתב "ומ"מ קודם שקיעת החמה לא שהרי היא כשרגא בטיהרא ואין בה פרסום נס, ומ"מ בשבת שא"א להדליק אלא קודם שקיעה, שהרי משתשקע עד שיראו ג' כוכבים בנוניים הוא בין השמשות וכו' עכ"פ מדליקים בכדי שישלים הדלקתן עם שקיעתה או סמוך לזה, וכלל

א' הטעם שאפשר להדליק מהשקיעה, אינו [רק] משום שאז מתחיל היום הבא, אלא משום שמהשקיעה ניכר הנר, ואיכא פרסומי ניסא, ולפני השקיעה הוי שרגא בטיהרא, וליכא פרסומי ניסא, כדכתבו הראשונים [פ' הרי"ד מאירי כל בו (ס' מד תה"ח 1234567)].

לפ"ז י"ל שהנידון הוא האם לפני השקיעה איכא פרסומי ניסא, דהרשב"א כתב "מדליק סמוך לשקיעת החמה דהא איכא פרסומי ניסא", והמאירי כתב "קודם שקיעת החמה לא שהרי היא כשרגא בטיהרא ואין בה פרסום נס", לכאורה מבואר דפליגי האם סמוך לשקיעה איכא פרסומי ניסא.

ב' לכו"ע איכא קצת פרסומי ניסא סמוך לשקיעה, והראשונים דנו אימתי תיקנו את 'זמן ההדלקה', האם רבנן תיקנו להדליק בזמן השקיעה, כיון שיש בה הרבה פרסומי ניסא, א"ד תיקנו להדליק גם סמוך לשקיעה, כיון שיש אז קצת פרסומי ניסא.

ויתכן לפרש דבהא פליגי הראשונים, האם ישנה הוכחה מע"ש לשאר הימים, דלפי הדרך הא' ישנה הוכחה מהא דמהני להדליק בע"ש לפני השקיעה, שגם לפני השקיעה ישנו פרסומי ניסא, וע"כ גם בשאר ימים אפשר להדליק סמוך לשקיעה, הואיל וישנו פרסומי ניסא, וזהו הביאור בדברי הרשב"א וסיעתו שהוכיחו מע"ש שאפשר להדליק בכל יום סמוך לשקיעה.

לפי הדרך הב' אין הוכחה מע"ש לשאר הימים, כיון שיתכן שזמן ההדלקה בע"ש חלוק מזמן ההדלקה משאר הימים, הואיל ובע"ש א"א להדליק בשקיעה, וע"כ תיקנו רבנן שזמן ההדלקה יהיה סמוך לשקיעה, וזהו הביאור בדברי המאירי וסיעתו שפירשו שאין ראיה מע"ש לשאר הימים, כיון דהיכא דלא אפשר שרי, והיינו דכיון שבע"ש א"א להדליק בזמן של שאר הימים, ע"כ תיקנו רבנן שזמן ההדלקה בע"ש יהא שונה מזמן ההדלקה בשאר הימים. [וואינו מוכרח, דאף לדרך א' יתכן לחלק בין ע"ש לשאר הימים, דבע"ש כיון דלא אפשר, לכן הסתפקו רבנן בקצת פרסומי ניסא, משא"כ בשאר ימים הצריכו רבנן פרסומי ניסא טובא. וע"כ תימנו שלא ידליק לפני השמיעה].

יש להוסיף נפק"מ בנידון הנ"ל, במה שהסתפק הפמ"ג (א"ט טז-טז) אם נתן שמן בע"ש בשיעור שידלק חצי שעה, ונמצא שלא דלק אחר השקיעה כשיעור, האם יצא, דאי ליכא פרסומי ניסא, אלא זהו רק זמן עשית מעשה ההדלקה, מבואר יותר הצד שלא יצא, דהטעם שכבתה אין זקוק לה הוא "דכיון שהדליק נעשה זכר לנס ונגמרה המצוה", כדכתב המשנ"ב (מרעג-ט), [ומקורו מהבית אפרים (רי"ט סג ד"ה ונלאה)], אבל הכא שהדליק בעוד יום לא עשה זכר לנס, כיון דשרגא בטיהרא מאי אהני, וע"כ לא יצא, משא"כ אם יש קצת פרסומי ניסא, א"כ קיים את המצוה, וע"כ יצא.

ג) נתבאר בדברי הרשב"א וסיעתו שאין חילוק בין הדלקת ע"ש לשאר הימים. ואף בדעת המאירי שחלק על הרשב"א, נתבאר שאין חילוק מהותי בין הדלקת ע"ש לשאר הימים, אלא שבע"ש תיקנו שזמן ההדלקה יהא שונה מזמן ההדלקה בשאר ימים, כיון שא"א להדליק בזמן של שאר הימים.

שיטת תרוה"ד

אולם בדברי תרוה"ד [הסובר כשיטת המאירי] מבואר שישנו חילוק מהותי בין גדר הדלקה בע"ש לשאר הימים, דהנה תרוה"ד כתב שגר חנוכה בע"ש שכבה אינו זקוק להדליק, אע"ג דעיקר מצות נר חנוכה אינו בשעת הדלקה מבעוד יום, אלא בשיהוי הדלקה שלאחר חשיכה היא קיום מצוה, ולכך היינו יכולין לומר דאם כבה קודם התחלת קיום המצוה זקוק לה, אמנם מדמברכינן מבעוד יום אקב"ו להדליק נר חנוכה, ואע"ג דאכתי ליכא מצוה, ע"כ היינו טעמא דמשום דא"א בענין אחר חשיבא הכשר מצוה וכו' ולהכי נמי אי כבתה אין זקוק לה וכו'. עכ"ד. מבואר שישנו חילוק מהותי בין הדלקת נר בע"ש לכל יום, דבכל יום מקיים את המצוה בהדלקה, משא"כ בע"ש ההדלקה אינה קיום המצוה, כיון שמדליק מבעו"י, אלא שיהוי ההדלקה לאחר חשיכה הוא קיום המצוה.

והביאור הוא דמעשה ההדלקה אינו נחשב לקיום המצוה, אא"כ הדלקה זו מפרסמת את הנס, ולכן הדלקה בע"ש מבעו"י אינה קיום המצוה, אלא היא הכשר מצוה. דאיזו הדלקה זו מפרסמת את

הנ"ל (מרעג-ט) חלק וכתב דהדלקת ע"ש אינה הכשר מצוה, אלא מצוה ממשי, דהכי תיקנו חכמים שידליק בשעה שיש לו היכר להדליק. ולפ"ז כתב דדוקא אם כבתה סמוך לשקיעה, אינו זקוק לה, אבל אם כבתה לפני סוף הזמן, זקוק לה, כיון דאכתי לא הגיע הזמן המחויב להדליק, ואין דנים אפשר משאי אפשר.

הנס, אלא רק לאחר שהדלקה זו נשארה קיימת משחשיכה, מתקיימת המצוה. ואין הכרח לומר שהמצוה מתקיימת בתוצאה שהנר דלוק, אלא י"ל שהמצוה מתקיימת בהדלקה, אלא שצריך שההדלקה תביא לידי פרסומי ניסא, ומשעת החשיכה התברר שקיים מצוה בהדלקה. ונפק"מ אם הדליק, ואח"כ נשתטה לפני שחשיכה, דיצא ידי המצוה.

סימן כז

[1234567 ת"ת]

בענין סוף זמן הדלקת נ"ח

כא: וכב:

למימרא דאי לא אדליק בתוך שיעור זה אינו מדליק, דהא תנן כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה, אלא שלא עשה מצוה כתקונה דליכא פרסומי ניסא כולי האי" וכו'. מבואר שהרשב"א הוכיח מהא דתנן כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה, שמצות הדלקת נר חנוכה כשרה כל הלילה. וצריך ליישב את דעת החולקים, ולבאר במאי פליגי. [ועי' במש"כ השפ"א (ד"ס דל"י)]. וי"ל בתרי אנפי:

גדר זמן הדלקת נר חנוכה

א' יש לדון בגדר זמן הדלקת נר חנוכה, האם תיקנו להדליק בלילה, כיון שביום אין פרסומי ניסא, דשרגא בטיהרא מאי אהני, כדכתבו הראשונים [ריטב"א מאירי פ' הרי"ד ותורה"ד (פ"י קצ)], א"ד תיקנו להדליק בזמן פרסומי ניסא, וממילא צריך להדליק בלילה, כיון שביום אין האור ניכר, וליכא פרסומי ניסא.

וי"ל דבהא פליגי הראשונים, הרשב"א סבר [כצד א'] שזמן הדלקת נר חנוכה הוא בלילה, וע"כ נקט שדין זה נכלל בדינא דמתני', כל שמצותו בלילה כשר כל הלילה, דגם מצות נר חנוכה זמנה בלילה, וע"כ היא נכללת בדינא דמתני' שזמנה כל הלילה. אולם הראשונים החולקים סברו [כצד ב'] שזמן הדלקתה הוא בזמן שיש פרסומי ניסא, ולכן אינה נכללת בדינא דמתני', דלא קרינן בה כל שמצותה בלילה. כיון שזמנה אינו דוקא בלילה.

הדלקה לאחר שכלתה רגל מהשוק - פלו' הראשונים (א) גמ': "מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וכו' דאי לא אדליק מדליק", הראשונים נחלקו בדיון ההדלקה לאחר שכלתה רגל מן השוק:

[אמר רחמנא]

י"ש מהראשונים [תוס' רמב"ם (ד-ה) - והו' במאירי וטור (מרעג-ט) - ספה"ת (ס' רמ"א) ריטב"א פ' הרי"ד הריא"ז מרדכי כל בו (ס' מד דף ד-ג) ורא"ש] שכתבו שאינו מדליק, [לפי תירוצ' זה], כיון דליכא פרסומי ניסא, [כדכתב הכל בו]. {הכל בו הוסיף דאיכא מ"ד שאינו מברך על ההדלקה. וכ"כ המאירי (ד"ס אמר) בשם י"מ וס' המאורות בשם יש מי שכתב. אך ס' המאורות דחה וכתב שלא נראה כן}.

אולם יש מהראשונים [רשב"א האגודה בשם רוב הגאונים רבינו ירוחם (ט-ט) מ"מ בשם יש מן המפרשים טור (מרעג-ט) האגור (א-לד) צרור החיים (ז-ג) ופ' מוהרי"ח] שכתבו שמדליק כל הלילה, "ולא הפסיד", אלא שלא עשה מצוה "כתקונה" או "מן המובחר", דליכא פרסומא ניסא כולי האי. [וכ"מ ממש"כ ר"י מלוניל שכל זמן שלא כלתה רגל מן השוק מצוה בזמנה הוא]. [ועי' בחלק הציונים ב' שיטות נוספות]. וצ"ב במאי פליגי.

ביאור פלוגתת הראשונים

ב) הרשב"א כתב "והא נמי דקתני עד שתכלה רגל מן השוק ופרישנא דאי לא אדליק מדליק. לאו

אלא בזמן שיש פרסומי ניסא. ועי' קונ' חנוכה ^{1234567 ח"ח} הלילה, והראשונים החולקים סברו [כצד ב'] שגדר הדין הוא לעשות פרסומי ניסא, וע"כ נקטו שא"א (נ-ג), ואולי כוונתו למשנ"ת.

הטעם שאפשר להדליק מפלג המנחה

לפ"ו יבוארו דברי הרשב"א לגבי המדליק קודם השקיעה, דכבר הבאנו (נסי' סקודס) שהרשב"א הוכיח מהא דמדליקים בע"ש קודם השקיעה, והיינו שאפשר להדליק בכל יום לפני השקיעה, והיינו מפלג המנחה, כדמבואר בדברי הב"י (סו"ס מרעג) בשם מהר"י אבוהב בשם ארחות חיים, וכדכתב חלקת בנימין. וצ"ב דלכאורה בפלג המנחה אכתי אין אור הנר מבהיק, וא"כ היאך אפשר להדליק מפלג המנחה, והא שרגא בטיהרא מאי מהני.

[בדעת הראשונים שכתבו שאין להוכיח מע"ש לשאר ימים, דע"ש שאני, כיון דלא אפשר להדליק בשקיעה, א"ש די"ל דקיום מצות ההדלקה אינו מתקיים בשעת פלג המנחה, אלא לאחר השקיעה. אמנם הפמ"ג (ח"א ס"א) הסתפק בדין הנותן שמן בע"ש בשיעור שידלק חצי שעה, ונמצא שלא דלק אחר השקיעה כשיעור, האם יצא. וצ"ב מהו הצד שיצא, והא לא הדליק בזמן שהנר מאיר, וליכא פרסומי ניסא.]

לפמשינ"ת א"ש, דזמן ההדלקה הוא בלילה, ולא בזמן שהנר מבהיק, ויש פרסומי ניסא, וע"כ מפלג המנחה אפשר להדליק, דהראשונים כתבו שמפלג המנחה אפשר להחשיב כלילה, כדהבאנו במס' ברכות (א-ג), והיינו שאפשר להתייחס לזמן זה כאל לילה, כיון שהוא זמן הסמוך ללילה, ולכן אפשר להדליק מזמן פלג המנחה.

גדר מצות הדלקת נ"ח

(ג) ב' יש לדון בגדר דין הדלקת נ"ח, האם גדר הדין הוא לעשות מעשה הדלקה, ורק טעם הדין ומטרתו הוא לעשות פרסומי ניסא, א"ד גדר הדין הוא לעשות פרסומי ניסא ע"י ההדלקה. [ועי' בסי' לא-ב].

ביאור נוסף בפלוגתת הראשונים

ויתכן לפרש דבהא פליגי הראשונים, הרשב"א סבר [כצד א'] שגדר הדין הוא להדליק, וע"כ דימה לכל המצוות שזמנם בלילה, שהזכר כשרות כל

ואינו מוכרח, דיתכן שגם הרשב"א מודה שגדר המצוה ^{הוא} המצוה הוא לעשות פרסומי ניסא, אלא דס"ל שגם לאחר שכלתה רגל מן השוק איכא פרסומי ניסא, כדמבואר בל' הרשב"א הנ"ל שכתב שכל הלילה "ליכא פרסומי ניסא כולי האי", משמע שיש קצת פרסומי ניסא, וע"כ נקט ששייך לקיים את המצוה כל הלילה, כמו שאר המצוות.

זמן ההדלקה בזמן הזה

(ד) הראשונים נחלקו בדין סוף זמן הדלקה בזמן הזה, ששיעור שתכלה רגל מן השוק הוא יותר מחצי שעה, הריטב"א כתב שבכל מקום שיעורו כפי מנהג המקום, וע"כ נהגו ששיעורו כל זמן שחנויות המוכרות שמן וכיוצ"ב פתוחות. אך מהא דהרי"ף הרמב"ם (ד-ה) הרא"ש הטור והשו"ע כתבו ששיעור ההדלקה הוא חצי שעה, ולא כתבו שאם הרגל נשארת בשוק יותר מחצי שעה, צריך להדליק יותר מחצי שעה, מוכח שלא חילקו בין המקומות. וצ"ב במאי פליגי.

בפשטות מבואר שהראשונים נחלקו בגדר זמן ההדלקה, הריטב"א סבר שזמן ההדלקה הוא בשעה שיש פרסומי ניסא לרבים, והיינו כל זמן שלא כלתה רגל מן השוק, וע"כ נקט ששיעור זה משתנה לפי המקום, וש"ר סברו שזמן ההדלקה הוא חצי שעה, שהוא הזמן שלא כלתה רגל מן השוק בעת התקנה, וע"כ נקבע שזהו שיעור הזמן הקבוע, כנראה כדי שיהא פסיקא מילתא, ולא יבואו לידי טעות.

אולם המג"א (מרעג-ג) וחי' ר"מ קזיס כתבו שאם איחר ומדליק באמצע הזמן, א"צ לתת שמן בשיעור חצי שעה, אלא רק כפי הזמן הנוותר. וכ"פ המשנ"ב (ס"א-ה). וכן דקדק ערוה"ש (מרעג-ג) בל'

לאחר הזמן שכלתה רגל מן השוק, ושיעור ההדלקה הוא חצי שעה, כיון שלא חילקו רבנן בין ההדלקות, וקבעו שיעור קבוע של חצי שעה.

ב' לפי הצד שגדר דין ההדלקה הוא לעשות מעשה הדלקה, ולא לעשות פרסומי ניסא, י"ל שרבנן תיקנו להדליק בזמן המסוים שבין השקיעה לזמן שכלתה רגל מן השוק, וע"כ אם איחר מדליק את הזמן הנותר, אך מי שאינו יכול להדליק בזמן זה, תיקנו רבנן שידליק שיעור חצי שעה, וזהו דין נוסף שהתחדש למי שלא יכול להדליק בזמן המסוים הנ"ל, וע"כ עליו להדליק חצי שעה. [ואכתי צ"ע מהו המקור בגמ' לדין זה].

דין המדליק לאחר שב"ב ישנים

ה) והנה השו"ע (מרעז-ג) פסק שאם עבר הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה, וכתבו המג"א דה"ח וח"א [הו' במשנ"ב (סס-יא)] דדוקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך, גם לדין שמדליקים בפנים. אולם חמד משה השיג וכתב שידליק ויברך גם אם אינו מקיצם. וכן דקדק פתח הדביר (א"ח לו) בדברי הטור.

חמד משה הוכיח כדבריו מהא דלא מצינו בפוסקים שאדם שדר במקום שאין איש, אף מאנשי הבית, ידליק בלא ברכה, אלא אדרבה הפוסקים כתבו שאדם שדר בין הנכרים לבדו, צריך להדליק, ומשמע שידליק בברכה. דבריו הוכחו במשנ"ב (שע"ט סס-ח), [וכתב המשנ"ב שספק ברכות להקל, ומי שרוצה לנהוג כוותיה אין מוחין בידו]. וצריך ליישב את דעת החולקים.

וי"ל [כעין משנ"ת] דאדם שיכול לפרסם לאחרים, דינו להדליק הדלקה כזו שמפרסמת לאחרים, אבל אדם שאינו יכול לפרסם לאחרים, דינו להדליק הדלקה שמפרסמת לעצמו, וא"צ שיפרסם לאחרים, ולכן אם אדם דר במקום שאין איש, צריך להדליק, אבל אם הוא דר במקום שיש אנשים, אלא שבני ביתו ישנים, אינו יכול להדליק בברכה, כיון שדין ההדלקה המוטל עליו הוא לעשות פרסומי ניסא לאחרים, וע"כ אינו יכול להסתפק בפרסומי ניסא לעצמו.

הרמב"ם (ד-ס) והב"י. [אמנם פתח הדביר (א"ח לו) השיג על המג"א, וכתב דכל אימת שמדליק צריך ליתן כשיעור הזה, ע"ש]. וצ"ב למה א"צ להדליק בשיעור חצי שעה, והא כבר נקבע שזהו שיעור קבוע. ובשלמא לפ"ד הריטב"א שגדר זמן ההדלקה הוא בשעה שיש פרסומי ניסא, א"כ אם איחר רבע שעה, זמן ההדלקה הנותר הוא רבע שעה, דרך אז קיים פרסומי ניסא, אבל הפוסקים לא הביאו את דברי הריטב"א להלכה, וא"כ צ"ב למה לא ידליק חצי שעה.

וי"ל שגדר זמן ההדלקה אינו להדליק חצי שעה, אלא להדליק מהשקיעה עד סוף הזמן שכלתה רגל מן השוק, והיינו להדליק את הזמן המסוים הזה, ולא חצי שעה בעלמא, וע"כ אם איחר רבע שעה, לא נותר לו להדליק אלא רבע שעה, כיון שעליו להדליק במשך הזמן המסוים שבין השקיעה לזמן שתכלה רגל מן השוק.

אוצר החכמה

והנה הפמ"ג (א"ח מרעז-ג) והמשנ"ב כתבו שאם איחר ובא להדליק לאחר שכלתה רגל מן השוק, ידליק בשיעור חצי שעה. [יש מקום לדקדק בלשונם שדבריהם נאמרו דוקא בזמן שמדליקים בפנים, ואינו מוכרח. והסברא הפשוטה היא שאין חילוק בין המקומות, וכן נקט אשר לשלמה (סי' כג ד"ה ונראה נדעמ), ע"ש]. וצ"ב למה כשאיחר קצת, ועדיין לא עבר הזמן שתכלה רגל מן השוק, אינו מדליק אלא בשיעור הזמן הנותר, ואם איחר הרבה, ועבר הזמן שתכלה רגל מן השוק, מדליק בשיעור חצי שעה. וי"ל בתרי נוסחאות:

א' לפי הצד (נא"ח ג) שגדר דין הדלקה הוא לעשות פרסומי ניסא, י"ל שרבנן תיקנו לעשות פרסומי ניסא לרבים, ולא ליחידים, וע"כ זמן ההדלקה הוא עד שתכלה רגל מן השוק, שאז כלתה רגל הרבים, ונשארו רק יחידים, כדכתב שלטה"ג, ולכן אם איחר אינו מדליק רק כפי הזמן הנותר, כיון שהדין המוטל עליו הוא לעשות פרסומי ניסא לרבים, ולא ליחידים, אבל אם לא הדליק בזמן שאפשר לעשות פרסומי ניסא לרבים, תיקנו רבנן דין נוסף לעשות פרסומי ניסא ליחידים, [ואפשר שדין זה נכלל בתקנה שבשעת הסכנה מדליק על שולחננו], וע"כ צריך להדליק גם

סימן כח

בגדר מצות נר חנוכה

דף כא: - כג.

זמן ההדלקה בביתו, אך הוא נמצא בארץ אחרת ששם עוד לא הגיע הזמן, דאם החיוב הוא שידלק בביתו, הרי דולק בביתו, אבל אם החיוב מוטל על הגברא, ובעי לשליחות, קי"ל דכל מידי דאיהו ל"מ עבד, לא משוי שליח. נכ"כ הגר"ג פלדער - השואל של המנח"י, והמנח"י לא דחה את עצם סברתו].

מקורות שחיוב נ"ח מוטל על הבית

(ב) בדברי הראשונים לכאורה ישנה סתירה האם חיוב נ"ח הוא חיוב המוטל על הבית, כמו מזוזה, או על הגברא. מחד גיסא יש להוכיח מכמה דוכתי דהוי חיוב המוטל על הבית:

א' תוס' תורא"ש ותור"פ בסוכה (מו. ד"ה הרווא) כתבו שאדם שאין לו בית, אין בידו לקיים המצוה, וכ"כ הכל בו (סי' מד דף ד-ה), מוכח דהוי חיוב המוטל על הבית, ולכן אדם שאין לו בית אינו בכלל החיוב. [והא דנקטו הראשונים [בעל העיטור (עשרת הדברות) ס' הפרדס הגדול (קט"ז) ר"י מלוניל ועוד, וכ"כ ערוה"ש (מרעז-ה)] שמי שיושב בספינה או בעגלה, חייב להדליק, כבר פירש המהרש"ם (מ"ד סי' קמו) דלגבי נ"ח א"צ בדירת קבע, [כמו לגבי מזוזה], אלא סגי בדירת עראי, ולכן גם הדר בספינה או קרון, חשיב כדר בבית לגבי הדלקת נ"ח. ועי' לבוש (מרעז-ג) שכתב שמי שלן ביער חייב להדליק. אמנם התם סיבת ההדלקה היא מדין הרוואה, וכדלהלן (אות ד)].

ב' הרמב"ם (ד-ה) כתב "מצוותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד", וכתבו זכרו"ש (יט-ד) וקונטרס חנוכה (סי' ט ד"ה אצל) דמבואר ברמב"ם שזהו דין המוטל על הבית. [נע"ש בקונ' חנוכה שכתב שרש"י פליג]. ויש לדחות דהנה הא דקאמר "נר איש וביתו", בפשטות הכונה לבני ביתו, כדכתב רש"י, [מל' הכתוב ואם ימעט הבית מהיות משה], ולא לבית עצמו, וא"כ י"ל שכוונת הרמב"ם לומר

(א) גמ': "ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו" וכו', יש לדון בגדר חיוב נר חנוכה, דמעיקר הדין סגי בנר איש וביתו, ואין כל אחד צריך להדליק, וצ"ב מ"ט. ישנם ג' צדדים עיקריים:

א' הוי חיוב המוטל על הבית, כמו מזוזה, וכאשר אחד מדליק, התקיימה המצוה המוטלת על הבית, וע"כ א"צ ששאר בני הבית ידליקו. כ"פ האחרונים [באר אברהם (שס) זכרו"ש (ט-יד) וקונטרס חנוכה (סי' ט ד"ה אצל)] בדעת הרמב"ם ותוס' בסוכה (מו.).

ב' הוי חיוב המוטל על בני הבית, ולא על כל אחד בפנ"ע, ולכן סגי שאחד מבני הבית ידליק. כ"כ החכ"צ (מוספות סי' יג), וז"ל: "בחנוכה כיון דלאו אקרקפתא דגברא מוטל חיוב ההדלקה, אלא א' מכל בה"ב מדליק בפתח החצר ושוב אין שום חיוב על שום א' מכל בה"ב, אע"פ שלא שמעו הברכה ולא ראו ההדלקה וכו' להכי סגי בקטן שהגיע לחינוך המדליק בפתח החצר". וכ"כ יד אפרים (סי' מלז על המג"א סק"ו) "מה שמדליק לו חבירו אין זה מתורת שליחות רק שעיקר המצוה המוטלת על האדם כך הוא שיודלק בביתו נ"ח ואין חילוק בין ע"י עצמו או ע"י אחר" וכו'. וכן הסיק הפמ"ג (א"א מרעז-ה) "דלאו שליחות ממש הוי כיון שממונו הוא ואחר מעשה קוף עבד". וכע"ז כתבו השפ"א (כג. ד"ה עיין) [כדלהלן] וזכרו"ש (יט-ד).

ג' הוי חיוב המוטל על כל יחיד, אלא שאחד מבני הבית מדליק ומוציא את כולם מדין שליחות. כ"כ חכמת שלמה (שס-ג) וס' החיים (מרעז-ה). וכן הסתפק השפ"א במקום אחר (כא: ד"ה מ"ר מלות). ועי' להלן דרך ד'.

לכאורה איכא נפק"מ בדין אדם שדר בב' בתים, דאי הוי חובת גברא סגי להדליק בבית א', ואי הוי חובת הבית בעי להדליק בשניהם. מנח"י (מ"ז סי' מז דף קטו). כתב נפק"מ בגונא שהגיע

שזהו דין המוטל על בני הבית, וכ"מ ממש"כ הרמב"ם שהבית יהיה מדליק, והיינו שבני הבית ידליקו.

¹⁰²⁴⁵¹⁷ [מנחם חנקין]

ג' הב"ח (תרע"ג) כתב "דמה שמדליקים עליו בביתו אינו בא אלא לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים אבל ההודאה על הנס וברכת שהחיינו הוא בחיוב על גופו", מבואר שגדר חיוב ההדלקה אינו חיוב המוטל על גופו, אלא על ממונו. וע"כ כתב הב"ח (תרע"ג ותרע"ד) שאפילו אם אינו עומד אצל המדליק יוצא, כיון "דעיקר החיוב על ממונו להדליק נרות" וכו'.

[כרם בדברי מהר"ח או"ז (סי' קנח) מבואר שהצריך לשמוע את הברכה, כיון שזוהי מצווה המוטלת על הגברא, ול"ד לשליח להפריש חלה וכדו', שא"צ שהמשלח ישמע את הברכה, כיון שזוהי מצווה המוטלת על החפצא [של העיסה], ומדכתב "שלא יברך אא"כ יעמוד משלח בצדו ויצא בברכתו", משמע שדין זה הוא לעיכובא. אך הב"ח (תרע"ד ד"ה מלאמי) הביא את דברי המהר"ח [בשם הגה"ה - הגהות מנהגים לר"א טירנא (מנהגי חנוכה אומ' יג)], ומוכח שכוונתו לכתחילה, ולשונו לאו דוקא. וצ"ע].

וב"מ בל' המשנ"ב (תרע"ג ז"ל ד"ה ואשה) שכתב "ומה שאמר דקא מדליקי עלי בגו ביתאי מפני שלא היה אז בביתו ועיקר החיוב מונח על הבית". וכ"מ בדברי השפ"א (ג. ד"ה עיין) שכתב "א"צ המדליק לכוון להוציא כל ב"ב, והמצוה הוא רק להיות נר בבית כמו מזוזה, ואפילו אחר שאינו מב"ב מדליק נ"ח או קובע מזוזה כשר". אמנם השפ"א במקום אחר (נא: ד"ה ת"ר) הסתפק האם המצוה שיהא נר א' בבית כמו מזוזה, א"ד המצוה על כל אדם, אלא דבעה"ב מוציא כל בני ביתו, ע"ש.

מקורות שהיוב נ"ח מוטל על הגברא

ג' מאידך יש להוכיח מכמה דוכתי שדין נ"ח הוא מצוה המוטלת על הגברא. ולא על הבית:

א' אי' בגמ' (נג.) "אכסנאי חייב בנר חנוכה", ופירש הר"ן (נפ"י ג.) "אורח אע"פ שאין לו בית [חייב בנר חנוכה], דלא תימא דין נ"ח כדין מזוזה דכל מי שאין לו בית פטור מן המזוזה", וכ"פ ארחות חיים (אומ' יד) [בשם בעל המאורות] וכל בו (סי' מד דף ד-ז) [בשם הרמב"ם] "הא דאכסנאי אתא לאשמועינן דהו"א חובת תרעא הוא כמו מזוזה כיון שאמר מצוה להניחה על פתח ביתו ואימא שמי שיש לו פתח חייב ומי שאין לו פתח יפטר קמ"ל חייב ול"ד למזוזה דמזוזה אפי' יש לו כמה פתחים כולן חייבים ונ"ח בחד מינייהו סגי, וכן הדר בעליה פטור ממזוזה וחייב בנ"ח". מבואר שבדין אכסנאי התחדש שנ"ח אינו דומה למזוזה, אלא הוא "חובת גברא", כדפירש באר אברהם (סי' טז ד"ה ונר), וכדכתב בית אפרים (אומ' סי' סג ד"ה ונראה וד"ה ונר), ולכן גם אכסנאי חייב, למרות שאין זה ביתו.

[אולם השפ"א (נא: ד"ה ת"ר) הסתפק דלמא גדר המצוה הוא חובת הבית, והא דאכסנאי בעי להשתתף, "כדי לעשות המצוה בממונו, אבל מדינא יוצא". וצ"ע].

ובן מוכח ממש"כ המ"מ (ג-ד) והפמ"ג (א"א תרע"ד-ה) ששני אנשים שדרים בבית א', וכל אחד אוכל משלחנו, צריכים שניהם להדליק, ואי נימא דהחיוב מוטל על הבית, א"צ להדליק יותר מנר א', מוכח שהחיוב מוטל על בני הבית.

ב' אורחות חיים (אומ' יג) וכל בו (סי' מד) כתבו "שני בתים בשתי רוחות ואדם אחד דר בהן וכו' וצריך להדליק בשניהם, אמנם א"צ אלא ברכה אחת כיון דקי"ל דחובת גברא הוא אמרי' דשתיהן מצוה אחת שאין החיוב אלא מפני חשד". מבואר שמעיקר הדין א"צ להדליק בב' בתים, אלא רק מפני החשד, [וכ"כ הדרכ"מ והרמ"א (תרע"ה-ה)], ומוכח דל"ה חובת הבית, אלא חובת גברא, וע"כ סגי להדליק בבית א', וכדכתבו בהדיא דמה"ט סגי בברכה אחת, דתרווייהו חשיבי מצוה אחת, כיון שהדלקת נ"ח הוא חובת גברא.

ג' קי"ל (נא:) ככתה אין זקוק לה, כיון שקיים את מצות ההדלקה. בזה שעשה מעשה הדלקה.

המוטל על הגברא, נאו על א' בני הבית, כדנקטו רוב האחרונים, או על כל יחיד, ובעינן לדין שליחות, כדנקטו מקצת מהאחרונים, כנ"ל, אך האופן והצורה לקיים את דין ההדלקה, הוא להדליק בבית, ולא מיבעיא לשיטת רש"י שמדליק על פתח הבית, אלא גם לשיטת תוס' שמדליק בחצר, החצר טפלה לבית, וע"כ חשיב שהדליק בבית, ולכן מי שאין לו בית, אינו יכול להדליק, כיון שא"א להדליק כי אם בביתו, ולא ברה"ר.

לפ"ז יתפרשו דברי הרמב"ם שכתב שמצוותה שיהיה כל בית ובית מדליק, דהיינו שמקום המצוה הוא להדליק בבית. נא"נ כוונתו לבני הבית, כנ"ל. ויש לדקדק כן בל' הפנ"י שכתב ש"עשאוהו כאילו היא חובת הבית", דאף שזוהי חובת הגברא, מ"מ הגבילו רבנן את דין קיום המצוה, ותיקנו שאפשר לקיים את המצוה רק בבית, ונמצא שעשאוהו כאילו היא חובת הבית, למרות שאינה חובת הבית.

לפ"ז א"ש דאפשר לכוון שלא לצאת, כיון שזהו חיוב המוטל על הגברא, וע"כ ביכולתו לכוון שלא יצא ידי חיובו, ובכה"ג הוא מצווה להדליק נר אחר בבית, ואין הנר שהדליק בעה"ב מבטל את קיום המצוה שלו, ול"ד לתינוק שנימול בלילה, דאין ביכולתו לקיים את מצות מילה, כיון שאין לו ערלה, דהכא שייך להדליק בבית ב' נרות.

יש להוכיח כדרך זו, דהנה הראשונים נפ' ריא"ז מרדכי (סי' רסז) ארחות חיים (אות יג ויח) וכל בו (סי' מד) בשם ה"ר משולם, והו' ברמ"א (מרעו-ג) והלבוש (סג-ס) כתבו שאדם הדר בין הנכרים, [או הלן ביער, כדכתב הלבוש], אע"פ שאין לו בית ופתח לעצמו, ואשתו מדליקה בביתו, כיון שאין הנס מפורסם אצלו, ואינו רואה נ"ח לברך עליו, חייב להדליק נר לעצמו. ופירש מחצה"ש (מרעו-ה) דישנו חיוב נוסף על גופו להודות על הנס, מלבד החיוב המוטל על ביתו. והקשה הפר"ח (מרעו-ג) כיצד יכול לברך על נר זה, והא אינו אלא נר של רשות. מוכח בדעת הראשונים הנ"ל שנכלל בתקנת הרואה, שאם אינו רואה נר, מחויב להדליק נר, וע"כ אין זה נר של רשות.

כדפירשו הראשונים נרשב"א (מ"א סי' מקלט), והו' בר"ן (נפ"ן) ובב"י (מרעו-ג), ואי נימא שזהו דין בבית, בהכרח גדר הדין הוא שיהא נר דלוק, שהוא מצב הקיים בבית, אך א"א לומר שגדר הדין הוא לעשות מעשה הדלקה, דזהו גדר השייך לחיוב של הגברא, ואינו שייך לבית. וכ"פ בית אפרים (או"ח סי' סג ד"ה ונראה וד"ה ונזה) שהטעם שכבתה אין זקוק לה הוא משום שהוא "חובת גברא", וע"כ יצא ידי המצוה ופרסומי ניסא בעת ההדלקה.

אוצר החכמה

ד' יש מהאחרונים נרע"א (מגינא סי' יג) בשם המג"א (מרעו-ט) פמ"ג (משנ"ז מרעא-ה) בשם מהרי"ל (סג) כת"ס (סי' קלד) וחי' הגרי"ז (סג) שכתבו שהמהדרין צריכים לכוון שלא לצאת בברכת בעה"ב, כדי שיוכלו לברך על נר שהוא עיקר המצוה, ולא רק הידור, ואי נימא דהוי דין על הבית, ל"ש לכוון לא לצאת, כשם שהדר בבית שיש בו מזוזה, אינו יכול לכוון שלא לצאת ידי המצוה. שמעתי מאמור"ר שליט"א שכן הוכיח הגרש"ר זצ"ל.

ח' הרמב"ם (נרכות יא-ג) כתב "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים בין מצוות שהן חובה מדבריהם כגון מקרא מגילה והדלקת נר שבת והדלקת נר חנוכה", מבואר שהדלקת נ"ח נקראת "חובה", ודמי למצות תפילין וסוכה שכתב הרמב"ם (סג-ג) שהן נקראות חובה, לאפוקי מצות מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית, ונודחת הרמב"ם (סג-ג) "ויש מצוות שאינן חובה אלא דומין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה כדי שיעשה מזוזה", וכו', ומוכח שנ"ח אינו חובה המוטלת על הבית, אלא זוהי חובת גברא. אמנם הראוני שהגר"ק שליט"א (משולחן מלכים עמ' 5) פירש שזוהי חובה לשכור בית ולהדליק. לפ"ד אין הכרח לפרש שכוונת הרמב"ם לומר דהוי חיוב גברא להדליק בלא בית, נאלא אפשר לומר שזהו חיוב על הבית, או חיוב על הגברא, ומקום הקיום של החיוב הוא בבית, ואף כשאין לו בית איכא חיוב לשכור בית.

יישוב המתיירות

ד' וי"ל [באופן ד'] דלעולם גדר החיוב אינו חיוב המוטל על הבית. כמו מזוזה. אלא זהו חיוב

היכן להדליק, וע"כ תיקנו רבנן לברך על הראייה. לכאורה מוכח מתוס' שדימו למזוזה, שגם בנר חנוכה סיבת החיוב היא הבית, כמו במזוזה, וכדרימה השפ"א למזוזה, וכדכתבו האחרונים הנ"ל [גם] בדעת הרמב"ם. וא"כ הדרק"ל מדין אכסנאי, אמאי חייב להדליק או להשתתף, והא אין לו בית שיחייבו.

וצ"ל דהנה כבר פירש המהרש"ם שיש חילוק בין גדר בית של חנוכה לגדר בית של מזוזה, דבחנוכה סגי בדירת עראי, ול"ד למזוזה דבעי דירת קבע, ולכן נקטו הראשונים שיש דין להדליק בספינה, ולפ"ז יתכן להוסיף ולחלק בין חנוכה למזוזה, דגדר הבית תלוי בדיוור, ולא בגוף הבית, וכאשר ב' אנשים דרים בבית א', ואין אחד נחשב לבן בית אצל השני, חשיב כאילו שיש כאן ב' בתים, כיון שכל בעה"ב דר בבית בפנ"ע, וע"כ קיימת סיבה לחייב כל אחד להדליק. בני החבורה.

והשתא יש לעיין היאך כתבו תוס' בסוכה שמי שאין לו בית, אינו מדליק, והא עליו להדליק מדין הרוואה, כדין הדר בין הנכרים. אלא מוכח דאף שקיימת סיבה לחייבו מדין הרוואה, מ"מ אין ביכולתו לקיים את דין ההדלקה, כיון שמקום ההדלקה הוא בבית, וכנ"ל.

ביאור שיטת תוס'

(ה) ברם בדברי תוס' לכאורה מוכח שסיבת החיוב היא הבית, דהנה תוס' בסוכה (טס) הקשו מ"ש נר חנוכה שתיקנו שהרוואה יברך, ממזוזה שלא תיקנו שהרוואה יברך, והא גם מזוזה יש בנ"א שאין להם בית, ואין בידם לקיים המצוה. לפי משנ"ת יש לחלק דבמזוזה אדם שאין לו בית אין סיבה לחייבו במזוזה, וע"כ אין ענין לתקן לו ברכה, משא"כ בנר חנוכה אדם שאין לו בית יש לו סיבת חיוב, אלא שבפועל אינו יכול לקיים את החיוב, כיון שאין לו

סימן כט

בענין מהדרין בנ"ח

תוס' ופ"ק

דף כא:

מצוה, דהיינו פאר והדר של המצוה. ר"י מלוניל ושיטה לר"ן פירשו שהם מכבדים את המצוות ושמחים בהם.

ויש לעיין למה מיאן רש"י לפרש שמהדרין הוא מל' הידור, והא לגבי שאר דיני הידור, קאמר בגמ' (קלג): דהוא מדין זה קלי ואנוהו, [או מדאו', כדכתבו שאג"א (סי' ג) אנשי שם (על הרי"ף זרנות נא). ועוד, או אסמכתא מדרבנן, כדכתב הריטב"א (סוכה יא:), וכ"כ המהרש"א (לק' קד:), ומהרצ"ח (סוכה יא:), וא"כ עניינו להדר ולפאר את המצוה. עוד יש לעיין האם יש מחלוקת יסודית בין הראשונים הנ"ל בגדר דין מהדרין.

דין כוונה שלא לצאת

(ב) הפמ"ג (משנ"ז מרע"א-ה) כתב בשם מהרי"ל שאם כל אחד מדליק נר, כדין מהדרין, צריך שכל

פלו' הראשונים בביאור הל' מהדרין

(א) גמ': "ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בש"א יום א' מדליק ח' וכו' ובה"א יום א' מדליק א'" וכו'. הראשונים נחלקו מהו "מהדרין", רש"י פירש "מהדרין אחר המצות", מבואר שפירש שמהדרין הוא מל' חיזור, כלומר מחזרין אחר המצוות. וכ"פ בהדיא ריבב"ן.

אולם בדברי ר"ח (כאן וצ"ק ט:) ותוס' (ד"ה והמהדרין) מבואר שפירשו שמהדרין הוא מל' הדר ופאר, כל' הכתוב "הדר", דהנה תוס' כתבו "דב"ש וב"ה לא קיימי אלא אנר איש וביתו שכן יש יותר הידור", והיינו שהמצוה יותר מפוארת. [ואינו מוכרח]. ר"ח כתב "פי' המהדרין מהדרי מצות כדאמרין להדור מצוה עד שליש במצוה", לכאורה כוונתו לפרש שמהדרין הוא מל' הידור

ואח"כ נודמן לו, צריך לחזור ולברך, כדכתב הא"ר, והוסיף הא"ר שכן משמע באבודרהם.

והתקשו מחצה"ש ופמ"ג דכיון שהנר הב' הוא הידור, א"א לברך על הידור. וכ"כ רע"א (מנינא סי' יג) דמסתבר שא"א לברך, כיון שיצא ידי המצוה, וכבר כתב כן הפר"ח (סו"ס מרעז), כדציין רע"א, ומאידך הביא רע"א שהא"ר הנ"ל כתב עפ"ד הב"י שאפשר לברך על הידור.

ובן הביא הברכ"י (מרעז-ג) שמהר"א נחום הסתפק בדיון היה לו נר א', ובירך עליו, ואח"כ השיג את שאר הנרות, האם יברך עליהם. והביא שמהר"ם מזרחי ופרי הארץ (מ"ג סי' סא) כתבו שלא יברך. וצ"ב מהי דעת הסוברים שאפשר לברך על נרות ההידור.

דיון התחלת החדלקה

ה השו"ע (מרעז-ה) פסק בשם המהרי"ק שבכל יום יתחיל להדליק מהנר הנוסף, כדי לברך על הנר שמורה על הנס, וכדי לפנות לימין. ותמה הגר"א (ע"ס) היאך יניח את עיקר המצוה ויברך על הנר שאינו אלא למהדרין, אלא יברך תמיד על הנר הסמוך לפתח, שהוא עיקר המצוה.

וגדולה מזו מצינו בדברי מקצת מהראשונים [אבודרהם ור' ירוחם (ט-א) בשם ר' יונה] שבלילה הב' מברך ברכת שעשה ניסים אחר שמדליק נר א', קודם שידליק נר ב', וכן בלילה ג' מברך שעשה ניסים לפני הדלקת נר ג', וצ"ב דנר זה אינו עיקר המצוה, אלא הידור, וכיצד מברך עליו.

ביאור החילוק בין מהדרין להידור דעלמא

ו וי"ל דהנה ישנם ב' חילוקים בין הידור של הדלקת נרות חנוכה לשאר הידורים דעלמא, א' בשאר הידורים נאמר ששיעורו עד שליש במצוה, ואילו הכא שיעורו יותר משליש, וכדכתב ר"ח בב"ק (ט): "שאם בא להדר המצוה ביתר משליש בדמיה אינו חייב כל זה מיגיעו אבל אם זימן לו וכו' ובקש להדר המצוה ביותר משליש הרשות בידו והמהדר המצוה משובח כדתנינו בנ"ח והמהדריו נר לכאו"א

אחד יכוון שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, והיינו משום שא"א לברך על ההידור גרידא, בלי קיום המצוה, ולכן צריך שלא יצאו ידי ההדלקה של בעה"ב, אלא יקיימו את מצות ההדלקה בעצמם. והתקשה הפמ"ג בדברי השו"ע וכתב "והמחבר שסתם משמע דהוספה מדינא, וצ"ע כי יש נפק"מ לדינא", והיינו שהשו"ע לא הזכיר שצריך לכוון שלא לצאת, משמע שההוספה אינה בגדר הידור, אלא מדינא. וצ"ב.

דיון קטנים

ג הפוסקים נחלקו בדיון קטנים, פ' ריא"ז כתב "והמהדרין נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים אבל על הקטנים שאינם מחויבים נראה בעיני שאינו מדליק", והעתיקו שלה"ג (א"ת א). אולם השו"ע (מרעז-ג) כתב "קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק". וכ"כ הרמ"א (מרעז-ג) "לדין דכל א' מבני הבית מדליק בפנ"ע קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ", וכ"כ הלבוש (ע"ס). והסתפק המג"א (מרעז-ח) האם הכוונה לומר שקטן הוא בכלל דיון המהדרין, א"ד איירי בקטן שיש לו בית. מחצה"ש (ע"ס) ופמ"ג (משנ"ז מרעז-א) טענו דאין חיוב לחנך קטן בדבר שאינו אלא הידור, ולכן הפוסקים הנ"ל פטרוהו. והתקשה הפמ"ג מהו טעמם של הרמ"א והלבוש שכתבו שגם קטן בכלל.

מבואר שהפוסקים נחלקו האם קטן בכלל דיון מהדרין, וצ"ב במאי פליגי.

דיון ברכה על הנר הב'

ד הפוסקים נחלקו בדיון היה בידו נר א', ואח"כ נודמן לידו נר נוסף, או אם שכח לברך על הנר הא', או הפסיק בדיבור, האם מברך על הדלקת נר ההידור: הב"י והלבוש (סו"ס מרעז) בשם ארחות חיים ומחצה"ש (רי"ס מרעז) בשם רד"א בשם הרמב"ם כתבו שאם לא הדליק את כל הנרות, יחזור וידליק את מה שלא הדליק בלא ברכה, כיון שדעתו היתה על מנין הנרות הצריכים לאותו לילה, וכתבו הא"ר (מרעז-י) הפמ"ג (משנ"ז מרעז-ג) ומחצה"ש (ע"ס) שמבואר בדבריהם שאם לא היתה דעתו להדליק את כל הנרות. וכגזו שסבר שלא יהיו לו יותר נרות.

חדש האביב (כז: נרד"ה א') [בפ"י ב'] הוכיח מדימוי הגמ' (כז: למנורה, ומהא דמדליקים מנר לנר, ד"המהדרין אינם עושים נר א' עיקר והשאר משום הידור, אלא שעושים המצוה מהודרת להיות מדליק כמה נרות זכר לנס, וכולם שוים לטובה".

ובן הוכיח גליא מסכת (מ"צ סו"ס ו) מדימוי הגמ' למנורה "דענין הנוספים אף שקראו חז"ל מהדרין אינו דומה לשארי ענייני הידור מצות וכו' אלא נחשבים כולם לעיקרים וכו' כולו בני חדא בקתא נינהו שנעשה להיכר וזכרון מעשה הנס וכו' וחכמים האחרונים יסדו לעשות דוקא לפי דוגמתו של תוקף ועוצם הנס" וכו', ע"ש. [מבואר שתקנת מהדרין היא תקנה מאוחרת יותר]. השפ"א (ד"ה ולפי) כתב "דודאי הוי מצוה גמורה דהידור, דכך היה התקנה שהמהדרין יעשו המצוה באופן זה".

וב"ב האב"ע (פנוכה ד-ה ור"ה ור"ה) "בנר חנוכה אין זה ההידור מה שנאמר בסוכה נאה ולולב נאה, ששם ההידור הוא בקיום המצוה וכו', משא"כ בנ"ח ההידור הוא שידליק יותר, והם ג"כ מצות הדלקת נ"ח, אלא שהחיוב הוא רק באחד" וכו'.

מאידך מדברי הגר"א (הג"ל) שכתב שהנר הסמוך לפתח הוא עיקר המצוה, והשאר אינו אלא למהדרין, מוכח שגדר דין מהדרין שוה לדין הידור דעלמא, דההידור הוא תוספת על המצוה העיקרית.

וב"מ בדברי הגר"י (פנוכה ד-ה ור"ה ור"ה) שכתב "הנה מצינו גם בשאר מצות דינים של מצוה מן המובחר וכו' וזהו ששנינו דהמהדרין נר לכאור"א, דכך הוא הידורה של מצוה זו" וכו'. בפשטות מבואר שהגר"י נקט שענין ההידור בנר חנוכה הוא אותו ענין הקיים בהידור מצוה דעלמא, הנלמד מדכתיב זה קלי ואנוהו, שיש מצוה ליפות ולהנאות את המצוה ע"י נוי חיצוני, כמו ס"ת נאה, או ע"י יפוי תוכן ואיכות המצוה, כמו לכתוב ס"ת לשמה, [כדקאמר לק' (קלג:)], ולאגוד לולב, אלא שכיון שהידור זה הוא יותר משליש, אינו מחויב לעשותו, כדין שאר הידור, ולכן כתב ר"ח "פי' המהדרין מהדרי מצות כדאמרינן להידור מצוה עד שליש במצוה", דהטעם שאין חיוב להדר, כיון שהוא יותר משליש. ואינו מוכרח. דיתכו שאין

והמהדרין מן המהדרין" וכו', ופירש ח"י הגר"י (ד-ה ור"ה ור"ה) דכוונתו לומר שלעולם ההידור הוא יותר משליש, וע"כ אינו חיוב.

¹²³⁴⁵⁶⁷אח"ח

אמנם ערוה"ש (תרע"ג) כתב "בנר חנוכה וכו' אין שיעור להוצאתן דאע"ג דבכל המצות יש שיעור עד שליש במצוה וכו' מ"מ אלו שהם פרסומי ניסא וחייבו לעני למכור כסותו שוב אין שיעור לדבר". וכ"פ הגרשז"א זצ"ל, דכיון "שמהות המצוה היא פרסומי ניסא, לכן כל שמהדר יותר לזכרון ופרסום הנס, הרי זה ביסודו מגוף החפצא של ^{אוצר החכמה} המצוה עצמה".

ב' בשאר הידורים, ההידור מונח ונמצא בגוף המצוה, ואילו הכא ההידור נעשה ע"י מעשה של אדם אחר, נכדכתבו הרמ"א וסיעתו, אמנם הרמב"ם לא כתב כן, כדהבאנו בסי' ל', דבעה"ב מדליק נר א', ובני ביתו מדליקים נר אחר. ונמצא לכאורה שהדלקה של בני הבית אינה מהדרת את ההדלקה של בעה"ב, כיון שזהו מעשה של אדם אחר.

והשתא יש לדון האם ב' חילוקים אלו מוכיחים שגדר דין מהדרין דידן, שונה מהידור מצוה בעלמא, דהכא חלק מתקנת נר חנוכה הוא שהמהדרין ידליקו הדלקה אחרת, וכן המהדרין מן המהדרין ידליקו הדלקה אחרת, ואין זה יפוי והוספה על עיקר המצוה, כהידור דעלמא, אלא ג' אופנים לקיים את תקנת ההדלקה, אופן א' הוא חיוב, והשאר מצוה בעלמא, ואין כאן נר עיקרי, ונרות של הידור, אלא הכל נחשבת לעיקר המצוה, מו"ח שליט"א הוסיף שכן מצינו בדין הפרשת תרו"מ, ששיעור עין רעה הוא א' מארבעים, ועין יפה הוא א' מששים, ואין זה הידור, אלא רבנן קבעו ג' אופנים של הפרשה, וה"נ בהדלקה קבעו ג' אופנים של הדלקה, א"ד גדר דין מהדרין שוה לדין מהדרין דעלמא, וכדלהלן.

מקורות מהאחרונים לגדר מהדרין

שו"ר שבדברי האחרונים מבואר שנחלקו בדבר, דהנה יש מהאחרונים שמבואר בדבריהם שכתבו שדיו הידור דידו שונה מדיו הידור דעלמא:

זה דין הידור שגדרו יפוי המצוה, אלא לכתחילה תיקנו שישנן ב' דרכים [עיקריות] כיצד להדליק, או שבעה"ב מדליק, או שכל בני הבית מדליקים, וע"כ אם הם בחרו בדרך הב', לא מתקיימת בהם הדרך הא', וא"צ לכוון שלא לצאת בברכתו.

ברעת הפמ"ג שטען שא"א לברך על הידור, י"ל דס"ל שענין ההידור שוה לדין הידור מצוה דעלמא, וע"כ נקט שא"א לברך על הידור זה, כשם שא"א לברך על הידור מצוה בעלמא.

ביאור הפלוגתא בדין קטן

(ז) לפ"ז יתכן לפרש את פלוגתת הפוסקים (הנ"ל נאות ג) האם קטן בכלל דין מהדרין, דפליגי האם גדר ההידור שוה לגדר ההידור בשאר מצוות, וכך סברו הפוסקים שנקטו שקטן אינו בכלל דין מהדרין, א"ד גדר ההידור שונה משאר המצוות, דאינו יפוי המצוה, אלא זוהי צורה אחרת לקיום המצוה, וע"כ גם קטן הוא בכלל מהדרין, דקטן אינו שייך ליפוי צדדי, שאינו משנה את גוף המצוה, אבל בנר חנוכה שדין ההידור הוא תקנה בעצם המצוה, המשנה את מהות המצוה, דין זה שייך גם בקטן.

הטעם שאפשר לברך על נר ב'

ובן מיושבת דעת הפוסקים (הנ"ל נאות ד) הסוברת שאם הדליק נר א', יכול לברך גם על הנר הב', ול"ד להידור מצוה דעלמא שא"א לברך על ההידור, משום שבדין הידור מצוה דעלמא אין ההידור אלא הוספה של נוי ויפוי המצוה, וע"כ א"א לברך עליו, משא"כ הכא ההידור הוא תקנה לעשות את המצוה באופן אחר, וע"כ שייך לברך עליה, וכדכתב האב"ע (עס) דכיון שההידור הוא מצוה נפרדת, ע"כ יש לברך גם על המהדרין.

ויש לדחות ולפרש גם לסוברים דדמי להידור דעלמא, מהטעם שפירש הגרשז"א זצ"ל דכיון שמהות המצוה היא פרסומי ניסא, לכן ההידור והריבוי בפרסום הנס הוא חלק מעצם גוף המצוה, ולכן אפשר לברך גם על ההידור.

ובן מיושבים דברי השו"ע בשם המהרי"ק, שיברך על הנר הנוסף, ואינו מברך רק על ההידור,

כוונת הגרי"ז לדמות את גדרו הדין, אלא רק את יסוד הדין, שעניינם הוספה בשלימות המצוה.

ביאור פלו' הראשונים מהו 'מהדרין'

(ז) לפ"ז יתכן לפרש את פלוגתת הראשונים (הנ"ל נאות א) מהו "מהדרין", הראשונים שפירשו שהוא מל' הידור מצוה דעלמא, ס"ל שענין ההידור בנר חנוכה שוה להידור דעלמא, והראשונים שפירשו שהוא מל' חיזור, ס"ל שגדר מהדרין אינו ליפות את המצוה, דהדלקת בני הבית אינה מיפה את המצוה של בעה"ב, ואין חיוב להוציא יותר משליש על מצוה, אלא זוהי תקנה שנאמרה בדין ההדלקה, שישנו אופן נוסף של הדלקה, ואינו מהדר את מצות ההדלקה, אלא זוהי מצוה בפנ"ע, שתיקנוה שלא בתורת חיוב, וע"כ פירשו הראשונים שתקנה זו נאמרה לאלו שמחזרין אחר המצוות.

ברעת הראשונים הסוברים שגדר מהדרין שוה לדין הידור דעלמא, יש לעיין כיצד מייפה הדלקה של אדם א', את ההדלקה של אחר. אמנם הראשונים נחלקו האם המהדרין מדליקים כל א' וא' נר, א"ד בעה"ב מדליק נרות כנגד מנין בני הבית. לשיטה ב' א"ש דגדר ההידור שוה להידור מצוה דעלמא, דהמצוה של בעה"ב מתייפה באיכותה בזה שהוא מדליק כנגד כל בני הבית.

עי"ל דהנה גדר הדין של "נר איש וביתו" הוא שהטילו חובה על הבית, ולכן א"צ שכל אחד ידליק, אלא "איש וכל ב"ב סגי להו בנר אחד" כל' רש"י, וכדמבואר בדברי הרמב"ם (ז-א) שכתב "מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד", וכ"פ הפנ"י בהדיא שעשאוהו כאילו היא חובת הבית, [דלא כשפ"א שהסתפק בדבר], וע"כ ההדלקה של בני הבית מועילה להדר את ההדלקה של בעה"ב, כיון שהם הדליקו באותו בית, והדלקת בעה"ב הוא דין המתייחס לבית, וע"כ יש קשר ושייכות בין ההדלקות. ועי' בסי' כח.

הטעם שא"צ לכוון שלא לצאת

(ח) לפ"ז יתכן לפרש את מה שדקדק הפמ"ג בדברי השו"ע (הנ"ל נאות ג) שההוספה מדינא, וא"צ לכוון שלא לצאת בברכת בעה"ב, משום דס"ל שאין

הוא חידוש וחומרא, ומעיקר הדין סגי בנר א' לכל בני הבית, ע"כ מסתבר שלא תיקנו שקטן יהא מהדרין מן המהדרין, אלא סגי שיהא מן המהדרין.

וי"ל באופן אחר, דהנה יש לדון בגדר דין מהדרין, שכל אחד ואחד מבני הבית מדליק נר, האם זהו דין על בני הבית, דזהו הידור שכל אחד ידליק נר, ולא יסתפק בהדלקת בעה"ב, א"ד זהו דין על הדלקת בעה"ב, דכאשר כל אחד ואחד מדליק מתהדרת הדלקת בעה"ב. בביאור צד זה עי' במשנ"ת בסי' הבא (א"ח ג). ונחלקו בדבר האחרונים, כדלהלן בסי' הבא.

לפ"ז יש לפרש את פלוגתת הפוסקים בדין הדלקת קטן, דפלגי האם ההידור שכל בני הבית ידליקו הוא הידור בהדלקת בני הבית, ולפ"ז קטן אינו בכלל דין זה, דאין דין חינוך על הידור, א"ד ההידור שכל בני הבית ידליקו הוא הידור בהדלקת בעה"ב, ולפ"ז גם קטן בכלל דין זה, כיון שאינו דין על הקטן, אלא דין על בעה"ב, להדר את הדלקתו ע"י שכל בני הבית ידליקו, וגם הדלקת הקטן מהדרת את הדלקת הגדול, וע"כ תיקנו לקטן להדליק.

והשתא מבוארים דברי המשנ"ב, שכתב שקטן א"צ להדליק רק נר א', כיון שדין זה להיות מוסיף והולך הוא דין על הדלקת המדליק, ואין דין חינוך לעשות הידור, ול"ד להדלקת נר א', שהיא מהדרת את הדלקת בעה"ב, וע"כ גם קטן בכלל דין זה. הגר"א מאירוביץ שליט"א.

ומניח את העיקר, כדטען הגר"א, משום דס"ל שגדר ההידור הוא קיום אחר של המצוה, וע"כ כל הנרות שווים בדרגתם. וכן מבוארים דברי הראשונים הסוברים שמברך ברכת שעשה ניסים לאחר שהדליק את הנר הא', כיון שגם שאר הנרות אינם הידור מצוה בעלמא, אלא חלק מעיקר המצוה, וע"כ מברך על הנר שהתווסף בכל יום, דאין זה נר של הידור גרידא. ^{אוצר החכמה}

ביאור נוסף בפלוג' בדין חינוך קטן

(י) נתבאר שפלוגתת הפוסקים האם קטן שהגיע לחינוך מדין כדין מהדרין, תלויה בגדר דין מהדרין, דאם גדרו שוה להידור דעלמא, קטן אינו מחויב בהידור, אבל אם גדרו שונה מדין הידור, אלא מעיקרא תיקנו ג' אופנים לקיים המצוה, גם ^{א"ח ג' 1234567}קטן בכלל התקנה.

והנה המשנ"ב (מרעה-יד) כתב "כיון שהגיע לחינוך צריך להדליק וכו' ונ"ל דלקטן א"צ להחמיר כולי האי ודי שידליק בכל לילה רק נר אחד לכו"ע". מבואר שקטן אינו מחויב להדר את ההידור של מהדרין מן המהדרין, ואילו לפי משנ"ת הידור זה שונה משאר הידורים, דזוהי צורת התקנה, וא"כ כשם שקטן בכלל דין מהדרין, הוא גם בכלל דין מהדרין מן המהדרין.

אמנם יש לדקדק בל' המשנ"ב שכתב שא"צ להחמיר כולי האי, ולא כתב שאין דין להדר, כשם שבדין הידור דעלמא, אין לקטן דין להדר, משמע קצת שזוהי הגבלה על החומרא, דכיון שדין מהדרין

סימן ל

עוד בגדר מהדרין בנ"ח

שם

הרמב"ם (ד-ה) כתב "והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד וכו' והמהדר יתר ע"ז וכו' מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הא' ומוסיף והולך" וכו'. מבואר שאין כל אחד ואחד מבני הבית מדליק, אלא בעל הבית מדליק בשביל כולם. וכדנקטו רוב האחרונים

פלוג' הראשונים בגדר מהדרין

(א) גמ': "ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בש"א יום א' מדליק ח' וכו' ובה"א יום א' מדליק א'" וכו'. הראשונים נחלקו בביאור מצות מהדרין ומהדריו מן המהדרין:

ידליקו, דזהו הידור בלי עיקר המצוה, ובהכרח הכונה שבעה"ב יוסיף וידליק כמנין בני הבית.

ברעת החולקים י"ל דס"ל שאין הידור בתוספת הנרות של אותו אדם. ועוד מהו העניין להרבות כמנין בני הבית. וע"כ פירשו שכל בני הבית ידליקו.

עוד שמעתי מאמו"ר שליט"א בשם הגרש"ר זצ"ל שפירש דפליגי האם גדר מצות נר חנוכה הוא דין על הגברא, וע"כ שייך שבני הבית יכונונו לא לצאת, ויקיימו את ההידור יחד עם עיקר המצוה, א"ד גדר מצות נר חנוכה הוא דין על הבית, וע"כ א"א לכוון שלא לצאת, וא"א לעשות הידור בלא העיקר, ובהכרח על בעה"ב לעשות את ההידור יחד עם עיקר המצוה. וי"ל בעוד תרי אנפי:

גדר דין מהדרין – פלו' הראשונים

(ב) א' עיקר הדין הוא "נר איש וביתו", והיינו ש"איש וכל בני ביתו סגי להו בנר אחד". ונחלקו האחרונים בטעם הדבר שאין חיוב על כל אחד להדליק, כשם שבשאר מצוות ישנו חיוב על כל אחד לקיימם, האם גדר המצוה אינו חיוב על האדם, אלא חיוב על הבית, וזהו שכתב הרמב"ם (ד-א) "מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד", כדפירשו האחרונים [באר אברהם (סי' עז) זכור"ש (ט-יד) וקונטרס חנוכה (סי' ס ד"ה אצל)], וכדמצינו בדין מזוזה, כדכתב השפ"א [בצד ב']. וכ"פ הפנ"י "הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית", ע"ש שהוסיף לפרש מהו הטעם שתיקנו רבנן דין זה על הבית, והו' בחלק הציונים. וכ"כ הב"ח (מרעו-ג) "חיוב המוטל על ממונו להדליק נרות", עוד כתב (מרעו-ג) "דעיקר החיוב הוא על ממונו להדליק נרות לפרסומי ניסא". [ועי' בסי' כח במקורות נוספים]. א"ד גדר החיוב הוא חובת גברא, אלא שא"צ שכל אחד ידליק, אלא חיובו של כל אחד מתקיים בזה שאחד מדליק בשביל כולם, ואפשר דבעינן לדין שליחות, כדנחלקו האחרונים, כנ"ל בסי' כח-א.

עוד יש לדון מה התווסף בדין מהדרין, האם נשאר גדר הדין שהמצוה מוטלת על הבית. וזכ"מ

(הו' צחלק הציונים), נמלבד פתח הדביר (אומ כל סוד"ה וממולא) שפירש גם בדעת הרמב"ם שכל א' מדליק, (כדנמצא צחלק הציונים), וכדמשמע בדברי הרמ"א בדרכ"מ הארוך].

וב"ב המאירי (ד"ה מלות) "מצות חנוכה וכו' שידליק נר אחד וכו' והמהדרין במצוה נר לכל אחד ואחד לפי מנין בני ביתו הגדולים ובלא תוספת והמהדרים יותר יום א' מדליק אחת וכו' מכאן ואילך מוסיף והולך" וכו', מבואר שבעה"ב מדליק לפי מנין בני הבית, ואין כל אחד מבני הבית מדליק.

ובן מבואר בפ' הרי"א ז' [הו' בשלה"ג] שכתב "והמהדרין נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים אבל על הקטנים שאינם מחויבים נראה בעיני שאינו מדליק" וכו', מבואר שבעה"ב מדליק בשביל בני הבית, וע"כ כתב הרי"א ז' שמדליק רק לפי מנין הגדולים, ולא לפי מנין הקטנים, וכדכתב ביה"ל (ע"ה"ט ש"ס ד"ה שצ"ה אר"י), והוסיף להוכיח כן מתוס', כדנבאנו בחלק הציונים.

ואוצר החכמה

מאיר המהרי"ל (שו"ת סי' קמ"ה) כתב "נהוג האידנא להדליק נר כל אחד ואחד" וכו'. וכ"כ הרמ"א (מרעו-ג) והלבוש (ש"ס) שכל אחד מבני הבית מדליק. [ועי' בחלק הציונים במה שפירשו האחרונים למה שינה הרמ"א ממש"כ הרמב"ם]. וכ"מ בתרוה"ד (סו"ס ק"א) שכתב "דכי היכא דיש הידור בנר לכל אחד ואחד בבית אחד ה"נ יש הידור בנר לאיש ונר לאשתו בשני מקומות" וכו', משמע שכל אחד מבני הבית מדליק, וע"כ דימה להא דאיש ואשתו מדליקים כל אחד בב' מקומות.

מבואר שהראשונים נחלקו האם דין מהדרין הוא דין על בעה"ב, להדליק כמנין בני הבית, וכנגד הימים וכו', או שהוא דין על כל אחד ואחד. וצ"ב במאי פליגי.

ביאורי האחרונים בפלוגתת הראשונים הנ"ל

הגר"י (ד-א) פירש דתלי בפלוגתת הראשונים האם אפשר לעשות הידור בלא קיום עיקר המצוה. דהרמב"ם סבר שאין טעם שכל בני הבית

בשבילן, ודוחק הוא. ובפרט שהבנות לא מדליקות, וא"כ אין לו נר מיוחד בשבילן. אלא י"ל דההידור הוא להרבות בנרות, אלא שרבנן קבעו מספר מסוים לריבוי, והוא כמספר בני הבית. שמעתי מהגר"ר רייכמן שליט"א.

א"נ י"ל דכיון שגדר החיוב הוא שבני הבית ידליקו, ואין חיוב על כל יחיד ויחיד להדליק, ע"כ כאשר כל בני הבית מדליקים בפועל, מתהדרת הדלקת בעה"ב, כיון שגם כאשר הוא מדליק נר א', אינו מדליקו בתורת יחיד, אלא בתורת נציג של בני הבית, וע"כ אם כל א' מבני הבית מדליק בפנ"ע, מתהדרת הדלקת בני הבית.

מקורות מהאחרונים לגדר ההידור

בדברי האחרונים מבואר דפליגי בביאור ענין מהדרין, דהנה רע"א (סו' נעין סגליון רי"ס מרעו) כתב "דהידור מצוה הוא שלא יוציא עצמו בשל חבירו אלא יעשה המצוה בעצמו". מבואר שדין ההידור הוא על בני הבית, שלא יצאו ידי חובה בהדלקת בעה"ב, אלא יהדרו וידליקו בעצמם.

ח' הגרי"ז (מנוסח ד-6 וסנה גס) כתב "כל או"א מדליק בפנ"ע בנרות מסויימין והדלקה מיוחדת ואינם יוצאין בנרו של בעה"ב וזהו ההידור שבזה", מבואר שדין ההידור הוא על בני הבית, שיהא להם נר מסוים ומיוחד לעצמם, [ולא כדי שיעשו את מעשה ההדלקה בעצמם, כדפירש רע"א, אלא כדי שיהא להם נר מיוחד להם].

ובן שמעתי [מכמה מבני החבורה] לדקדק בדברי המשנ"ב (מרע"א-ו) שכתב [בשם הפמ"ג והח"א] שאם יש לו שמן בצמצום, ולאחד מבני ביתו אין כלום, "מוטב שיהיה הוא מהמהדרין", וצ"ב דאף אם יתן לא' מבני ביתו, יקיים הוא את דין המהדרין, דהדלקת בני הבית מהדרת את הדלקת בעה"ב, ואמאי עדיף שידליק בעצמו כדין מהדרין מן המהדרין, והא בכה"ג יפסיד את דין המהדרין, שכל בני הבית ידליקו. מוכח שההידור הוא לבני הבית.

היה מקום ליישב עפ"ד תוס' שכתבו שההידור של מהדרין מן המהדרין להיות מוסיף והולך, עדיף מההידור של מהדרין, שכל בני הבית ידליקו,

כל' הב"ח הנ"ל], א"ד גדר דין מהדרין הוא שהמצוה מוטלת על הגברא.

ביאור נוסף בפלוג' הראשונים הנ"ל

כפשטות בהא נחלקו הראשונים, הרמב"ם וסיעתו ס"ל שגדר מצות הדלקת נר חנוכה הוא דין על הבית, כפי שדקדקו האחרונים בדבריו, וס"ל שגם גדר המהדרין הוא דין על הבית, דדין מהדרין הוא הוספה על עיקר המצוה, וע"כ הוא שוה לגדר המצוה, ולכן נקט שאין ענין להצריך שכל אחד ידליק, אלא זהו דין על בעה"ב שידליק לפי מנין בני הבית, דזהו ההידור של מצות הבית שיהיו דלוקים בו נרות כמנין בני הבית. המהרי"ל וסיעתו ס"ל שגדר המצוה הוא חיוב של הגברא. א"נ ס"ל שגדר דין המהדרין הוא שהוסיפו ותיקנו חיוב על הגברא, ולכן כל אחד מבני הבית צריך להדליק. וכ"פ קונטרס חנוכה (ס' ח) שהרמב"ם והרמ"א נחלקו האם הני חובת הבית או הגברא.

123456789101112131415161718192021222324252627282930313233343536373839404142434445464748495051525354555657585960616263646566676869707172737475767778798081828384858687888990919293949596979899100

גדר ההידור - לבעה"ב או לבני הבית

ג' ב' יש לדון בגדר דין מהדרין, האם זהו הידור לבעל הבית, או לבני הבית. וי"ל דבהא פליגי הראשונים הנ"ל, הרמב"ם וסיעתו ס"ל שדין ההידור הוא דין על בעה"ב, וע"כ נקטו שבעה"ב מדליק כנגד בני הבית, כדי להדר את הדלקתו. הראשונים החולקים סברו שזהו הידור לבני הבית, וע"כ נקטו שכל א' מבני הבית מדליק בעצמו, כדי להדר את הדלקתו. [אמנם קשה לומר שזהו המקור והסיבה למחלוקת הראשונים, כיון דלכאורה אין מקור מהגמ' להכריח שזהו הידור לבעה"ב או לבני הבית].

אמנם גם לסוברים שכל א' מבני הבית מדליק, יש לדון האם זהו דין על בני הבית, דזהו הידור שכל אחד ידליק נר, ולא יסתפק בהדלקת בעה"ב, א"ד זהו דין על הדלקת בעה"ב, דכאשר כל אחד ואחד מדליק מתהדרת הדלקת בעה"ב.

בביאור הצד הב' שמעתי לבאר שישנו הידור לבעה"ב שידליק נר מיוחד ומסוים לעצמו, וכדכתב הגרי"ז דלהלן, וע"כ אם בני הבית מדליקים מתהדרת הדלקתו, בזה שהנר נעשה מיוחד

^{ההדרין}

וע"כ ה"נ עדיף שידליק הוא בעצמו, מאשר לתת לבני ביתו. ברם בס' בנין עולם (סי' לד) כתב שלדידן דלא ס"ל כתוס', אלא כרמב"ם, אין עדיפות לדין מהדרין מן המהדרין, אלא אדרבה דין מהדרין עדיף, דדין מהדרין חמור יותר מדין מהדרין מן המהדרין. וכן מדוקדק בל' המשנ"ב שכתב "מוטב שיהיה הוא מהמהדרין", מבואר שההידור שכל אחד ידליק אינו גורם שיהיה הוא מהמהדרין.

מאידך שמעתי מהגר"ר רייכמן שליט"א להוכיח מהמהרש"ל שאין זה גדר ההידור, דהנה המהרש"ל (רי"ס פס) כתב "כבתה אין זקוק לה היינו לחיוב, אבל הרוצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק, דלא גרע מן המהדרין", ואי נימא שגדר ההידור הוא לעשות את המצוה בעצמו, אין קשר ושייכות בין מהדרין לכבתה, מוכח שגדר ההידור הוא להרבות בנרות, וע"כ שייך לדמות ולומר שגם נר שכבה יש עניין להדר ולהדליקו, כדי להרבות בהדלקה, דכשם שיש ענין להרבות במניין הנרות, כך יש ענין להרבות בזמן ההדלקה בפועל.

עוד כתב המהרש"ל (שס) שאשתו אינה בכלל דין מהדרין, ופירשו האחרונים [א"ר (תרע"ג-ג ומרע"ז-ד) פמ"ג (משנ"ז תרע"א-ב) ומשנ"ב (שס-ט)] שהטעם הוא משום שאשתו כגופו, ואי נימא שענין ההידור הוא להדליק בעצמו, ולא לצאת בברכת בעה"ב, ענין זה שייך גם באשתו כגופו, דהא כשהוא מדליק לא חשיב שהיא הדליקה, אלא שדין ההידור שכל אחד ידליק לא נאמר על אשתו שהיא כגופו, [אבל אם אינו מדליק בביתו, אין אשתו נפטרת מלהדליק], אבל אם היא תדליק, היא תקיים בעצמה את המצוה, וא"כ קיים אצלה ענין ההידור. מוכח שענין ההידור הוא להרבות בנרות כמנין בני הבית, ולכן לגבי אשתו שהיא כגופו, לא נאמר דין זה, דאינה נחשבת לבן בית בפנ"ע, אלא כחלק מגופו של בעה"ב.

קונטרס חנוכה (סי' ט ד"ה ולפי המנואר) כתב שההידור הוא "להוסיף בחיוב הדלקת הבית ושיהיה נרות והדלקה גדולה במנין אנשי הבית", ולא שההידור הוא שבני הבית מכוונים לא לצאת, ומדליקים בעצמם.

(ד) בדעת המהרי"ל וסיעתו כתבו רוב האחרונים [רע"א (תנינא סי' יג) בשם המג"א (מרע"ז-ט) פמ"ג (משנ"ז תרע"א-ב) בשם מהרי"ל (שס) כת"ס (סי' קלד) וחי' הגרי"ז (שס)] שכל אחד צריך לכוון שלא לצאת בהדלקת חבירו, ונמצא שהוא מדליק מעיקר הדין, דאל"כ א"א לברך על הידור.

יש לעיין היאך אפשר לכוון שלא לצאת ידי חובה בהדלקת חבירו, והא מבואר בתוס' בסוכה (מו.) שדין נר איש וביתו, הוא דין המוטל על הבית, כדין מזוזה, וכדמשמע בל' הרמב"ם (ד-א) שכתב "מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד", וכדנתבאר בל' הב"ח, וכדכתב הפנ"י דהוי כאילו חובת הבית, וא"כ דמי למי שאינו רוצה לצאת ידי מצות מזוזה, [וכפי שדימה השפ"א (ד"ה מ"ר) בצד א'], דפשיטא דלא מהני, כיון שזהו ענין מציאותי מוכרח, שיש בבית מזוזה, וה"נ יש בבית נר חנוכה. [ואולי לכן הוצרכו מקצת מהאחרונים [גליא מסכת (סו"ס ו) שפ"א (ד"ה ולפי) ואב"ע (ד-א ד"ה ור"מ)] לפרש שהידור זה שונה משאר הידור מצוה, וע"כ אפשר לברך על הידור זה]. שוב שמעתי מאמור"ר שכן טען הגרש"ר זצ"ל, כנ"ל.

אלא מוכח שגדר הדין אינו דומה למזוזה, אלא זהו חיוב המוטל על כל אדם ואדם, וגדר החיוב אינו לעשות מעשה הדלקה, אלא לעשות שיהא בבית נר דלוק, [ויש לדמות לבדיקת חמץ], ונמצא שהבית הוא מקום ההדלקה, ולא יסוד החיוב, וע"כ אדם שאין לו בית אינו חייב להדליק, וע"כ סגי שא' ידליק, דבכה"ג התקיים החיוב המוטל על כל אחד, בזה שיש בבית נר. ואפשר שלכן כתב הפנ"י דהוי 'כאילו' חובת הבית. והארכנו בעניין זה בסי' כח.

סימן לא

בענין מצות הדלקה במקומו בעינן

דף כב:

הדלקה עושה מצוה, וא"כ הטעם הוא משום דהדלקה במקומו בעינן, כדקאמר בגמ'. ותירצו הב"ח (עס) והט"ז (עס-ג) דהטעם דבעינן הדלקה במקומו הוא דין שהתחדש מכח דברי רבא, וע"כ למסקנא דקאמר טעמא דגזירת הרואה, המוכח מאידך מימרא דרבא, א"כ שוב אין מקור לחדש דבעינן הדלקה במקומו. ונפק"מ לנר שבת, כדלהלן. [ביאורי שאר האחרונים הובאו בחלק הציונים].

מבואר שהראשונים נחלקו האם למסקנא נשאר הטעם שהדלקה במקומו בעינן, א"ד למסקנא הטעם הוא משום שהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה. וצ"ב במאי פליגי.

ביאור פלוגתת הראשונים

(ב) והנה הפר"ח (עס) הפמ"ג (משנ"ז עס-ג) והמאמ"ר (עס-ג) השיגו על הב"ח והט"ז, וכתבו דסברא היא שצריך להדליק במקום חיוב, וע"כ מסתבר שהגמ' לא חזרה בה.

והשתא י"ל [בפשיטות] שהראשונים נחלקו האם הדין שהדלקה במקומו בעינן הוא סברא פשוטה, וכך סבר הרמב"ם, וע"כ נקט שגם למסקנא לא חזרה בה הגמ' מדין זה, א"ד הדין שהדלקה במקומו בעינן הוא דין מחודש, שהתחדש מכח דברי רבא שאמר שהדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום, וכך סברו הרי"ף וסיעתו, ולכן נקטו שלמסקנא חזרה בה הגמ' מטעם זה, משום שאין מקור מדברי רבא לחדש דין זה, כיון שאפשר לפרש שטעמו משום שהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה.

ואכתי צ"ב במאי פליגי האם זוהי סברא פשוטה, וזהא לכאורה כיון שהדלקה עושה מצוה, א"כ צריך להדליק במקום המחויב].

וי"ל דהנה כבר נתבאר (צסי מ-ג) שיש להסתפק בגדר דין הדלקת נ"ח, האם גדר הדין הוא לעשות מעשה הדלקה. ורק ישנו תנאי שההדלקה

דין הדלקה במקומו למסקנא - פלו' הראשונים

(א) גמ' (נז:): "איבעיא להו הדלקה עושה מצוה או הנחה עושה מצוה ת"ש דאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום אא"ב הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומו בעינן משו"ה לא עשה כלום אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה ולא כלום התם נמי הרואה הוא אומר לצרכו הוא דאדלקה", הראשונים נחלקו האם למסקנא שהדלקה עושה מצוה, נשאר הטעם שפירשה הגמ' בתחילה, משום דבעינן הדלקה במקומו:

הרמב"ם (ד-ט) כתב "הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקנו במקומו, אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר לצרכו הוא עומד", מבואר שלגבי הדין הא' לא כתב את הטעם של גזירת הרואה, משום דהתם הטעם הוא דהדלקה במקומו בעינן, כדכתבו הב"ח (עס-ב) הפר"ח (עס-ב) ד"ה ומ"ט) ונהר שלום (עס).

המרדכי (סי' רעג) והאגודה (סי' לו) כתבו שגם בשבת ויו"ט בעינן הדלקה במקומו. וכ"כ הרמ"א (רסג-י). וכתבו הב"ח (עס) והפר"ח (עס ד"ה וגס) דמוכח דס"ל כשיטת הרמב"ם שנקט שגם למסקנא הטעם שלא יצא הוא משום דבעינן הדלקה במקומו. אבל לפ"ד הרי"ף וסיעתו, דס"ל שלמסקנא הטעם הוא משום גזירת הרואה, א"כ בשבת ויו"ט בכה"ג יצא, כיון דלית בהו משום פרסומי ניסא, ול"ש לחוש להרואה. וכ"כ שו"ת בית יעקב (סי' נג), [כדציין הא"ר]. ועי' בחלק הציונים שהא"ר (עס-ג) השיג על האחרונים הנ"ל.

מאידך הרי"ף הרא"ש הסמ"ג הטור והשו"ע (מרעה-ב) כתבו שהטעם שלא עשה כלום הוא משום שהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה. והקשו המפרשים [הג' חו"י חי' הגר"א ועוד] דטעם זה נאמר אליבא דמ"ד הנחה עושה מצוה. ואנו מ"ל

תגרום לפרסומי ניסא, נכדמוכח מהא דא"א להדליק למעלה מכ' אמה ועוד], כיון שזהו טעם הדין ומטרתו לעשות פרסומי ניסא, א"ד גדר הדין הוא לעשות פרסומי ניסא ע"י ההדלקה, דמעשה ההדלקה הוא מעשה שמהותו ועניינו לעשות פרסומי ניסא, וזהו גדרו ושמו של מעשה ההדלקה, לפרסם את הנס.

ויתכן לפרש דבהא פליגי הראשונים האם הדין שהדלקה במקומו בעינן הוא סברא פשוטה, הרי"ף וסיעתו סברו [כצד א'] שגדר המצוה הוא לעשות מעשה הדלקה, ורק ישנו תנאי שההדלקה תגרום לפרסומי ניסא, וע"כ ס"ל שאין זו סברא

פשוטה להצריך הדלקה במקומו, דאף אם הדליק בפנים, והוציאו לחוץ מהני, כיון שמצד מעשה ההדלקה אין חסרון בזה שהדליק בפנים, ואף התנאי שההדלקה תגרום לידי פרסומי ניסא מתקיים בזה שממשיך להוציא את הנר החוצה, ולכן נקטו שלמסקנא אין מקור לדין זה.

אולם הרמב"ם סבר [כצד ב'] שגדר המצוה הוא לעשות פרסומי ניסא, וע"כ ס"ל שזוהי סברא פשוטה להצריך הדלקה במקומו, דכיון שמהות המצוה הוא לעשות פרסומי ניסא, א"כ ל"ש להדליק בפנים, דמעשה זה אינו מפרסם את הנס, וע"כ נקט שגם למסקנא נשאר דין זה.

סימן לב

בענין אכסנאי

אוצר החכמה

דף בג.

[1234567]

ג' חידושי אכסנאי

א) גמ': "א"ר ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה א"ר זירא מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא" וכו'. מבואר שבדין אכסנאי התחדשו ג' חידושים:

א' חיוב נר חנוכה אינו חיוב המוטל על הבית, כמו מזוזה, אלא על האדם, ולכן שייך לחייב אכסנאי להדליק, ולא סגי בהא דבעה"ב מדליק נר בבית, וכדכתבו הר"ן ארחות חיים (אות יד) בשם בעל המאורות וכל בו (סי' מד) בשם הרמב"ם.

ב' אכסנאי אינו נכלל ב'בני ביתו', וע"כ חייב להדליק או להשתתף, ול"ד לבני הבית שאינם צריכים להשתתף, וכדכתב הרא"ש. וכ"כ הפמ"ג (א"א מרעז-ג). [פתח הדביר (אות כא) נקט שהראשונים הנ"ל נחלקו האם התחדש חידוש זה, או החידוש הקודם].

ג' אכסנאי אינו צריך להדליק ממש, אלא מספיק להשתתף בפרוטה. ונחלקו הראשונים והפוסקים

האם דין זה התחדש דוקא באכסנאי - אורח, או גם בשאר בנ"א:

דין שיתוף בב' בעלי בתים - פלו' הראשונים

יש מהראשונים שנקטו שגם ב' בנ"א הדרים בבית א', או בחצר א', א"צ להדליק כל א' בפנ"ע, אלא יכולים להשתתף: ס' הפרדס הגדול (סי' קלו) ס' הפרנס (סי' קנז) ושבה"ל (סי' קפה) בשם שאר רבותינו כתבו שהרבה אנשים הדרים בבית א' יכולים להשתתף בהדלקת נר א'. וכ"כ הלבוש (סס-ג), [אלא משום הידור נוהגים להדליק כל א', כדכתבו שבה"ל והלבוש]. מבואר שגם ב' אנשים שדרים בבית א', א"צ כל א' להדליק, ומסתימת דבריהם משמע שא"צ שיהיו סמוכים על שולחן א', וכדמבואר בדברי הפמ"ג (א"א סס-ט) שכתב שבדברי הפר"ח משמע דפליג על הלבוש.

עשרת הדברות לבעל העיטור כתב "ש"מ אנשים הרבה בחצר א' משתתפין בשמן ויוצאין כולן בנר אחד", והו' בתניא רבתי (סי' לז) ושבה"ל (סי' קפה), וכ"כ הריטב"א (ד"ה הא) ארחות חיים (אות